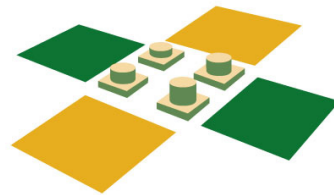

EGLWYS TEILO SANT, AMGUEDDFA WERIN CYMRU

DYDD MAWRTH 21 MEHEFIN 2011

DYDD IAU 23 MEHEFIN 2011

GOSBER A CHWMPLIN Y
FENDIGAID FORWYN FAIR
YN ÔL ARFER CAERSALLOG
O'R OESOEDD CANOL

Y
PROFIAD
O ADDOLI

Mae Gosber a Chwmplyn yn hen wasanaethau mynachaid a gynhelir gyda'r nos a phan mae ar dywyllu. Cawsant eu mabwysiadu gan yr Eglwys Orllewinol yn ei chyfanrwydd. Erbyn diwedd yr Oesoedd Canol roedd yn gyffredin iddynt gael eu canu gyda'i gilydd gyda'r nos cyn i'r mynaich fynd i'w gwelyau.

Pan luniodd Yr Archesgob Cranmer y Llyfr Gweddi Cyffredin, mabwysiadodd elfennau o'r ddau wasanaeth, gan eu cyfuno i ffurfio gwasanaeth cyfarwydd Y Gosber, fel y gellir gweld o'r pwyslais ar adrodd salmau a chynnwys y cantiglau, *Magnificat* (o'r Gosber) a *Nunc Dimittis* (o'r Cwmplyn). Heno cenir y gwasanaethau'n gyfan gwbl mewn plaengan Ladin (gyda chyfieithiadau yn y llyfr hwn) i anrhydeddu Mair, mam Iesu. Mae hyn yn adlewyrchu'r drefn arferol a welid mewn llawer o gymunedau crefyddol led led yr Eglwys Orllewinol (gan gynnwys yr eglwys gadeiriol hon) hyd at y Diwygiad Protestannaidd.

Rhodddid lle arbennig i'r Fendigaid Forwyn Fair yn yr Oesoedd Canol, a chynhelid cylch ar wahân o wasanaethau i'w hanrhydeddu yn ddyddiol. Yn aml byddai bechgyn côr yr eglwysi cadeiriol a'r mynachlogydd yn cymryd rhan amlwg yn y rhain. Roedd hyn yn arbennig o wir yng Ngwledydd Prydain. Mae'r pwyslais ar yr Ymgawdoliad, sy'n dal yn nodwedd o'r Eglwys Anglicanaidd, yn cynnwys pwysigrwydd lle Mair fel Mam y Duw a gymerodd arno natur dyn: Iesu, y gwaredwr a'r prynwr. Mae thema Fariaidd i'r darlleniadau a'r gweddïau ac yn dilyn y Cwmplyn ceir yr antiffon *Salve regina*, a genir yng Nghapel y Forwyn wrth ymyl y ddelw o Fair – yn union fel y byddai aelodau'r côr wedi ei wneud yn Eglwys Gadeiriol Bangor hyd at y Diwygiad Protestannaidd.

Fel yn yr Oesoedd Canol yma ym Mangor, cenir y gwasanaeth yn y Lladin ac mae'r siantiau yn rhai'r Arfer Caersallog, a oedd yn gyffredin i lawr o Loegr a Chymru bryd hynny. Mae'r daflen hon yn rhoi arweiniad i'r gwasanaeth i'r rhai sy'n dymuno dilyn y testunau. Ar y llaw arall, mae'n bosibl defnyddio'r amser i fyfyrion ar rodd ddwyfol yr Ymgawdoliad, a'r rhan a gymerodd Mair fel cynrychiolydd merched yn gyffredinol.

Mae'r siantiau ar gyfer Gosber a Chwmplyn i gyd wedi cael eu trawsgrifio o'r *Sarum Antiphoner* o 1519–20. Fe'i hargraffwyd gan Wolfgang Hopyl, prif argraffydd siantiau litwrgiaidd a fu'n gweithio ym Mharis o ddiwedd y 1480au hyd ei farwolaeth yn 1523. Mae'r testunau Priodol eraill (yn cynnwys y salmau) wedi cael eu cymryd o'r Llyfr Gwasanaeth Lladin canoloesol, a daw'r antiffon clo, *Salve Regina* o argraffiad 1519 o'r *Sarum Processional*, a argraffwyd gan Hopyl.

Daw cyfieithiadau Cymraeg y salmau a'r gwersiglau o *Y Llyfr Gweddi Gyffredin i'w arfer yn Yr Eglwys yng Nghymru*. Daw cyfieithiadau o ddarlleniadau, antiffonau ac emynau (yn y mesurau caeth) o *Gwassanaeth Mair*, fersiwn Gymraeg ganoloesol o'r *Little Office of the Virgin* y gwyddys oedd yn bodoli o tua 1400.

Gosber

Pawb i sefyll.

Rhagarweiniad

V. Deus in adiutorium meum intende. R. Domine ad adiuvandum me festina.

V. Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.

R. Sicut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. Amen. Alleluia.

G. Duw, brysia i'n cynorthwyo. A. Arglwydd, prysura i'n cymorth.

G. Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab: ac i'r Ysbryd Glân;

A. Megis yr oedd yn y dechreu, y mae'r awr hon, ac y bydd yn wastad: yn oes oesoedd. Amen.

Alleluia.

Pawb i eistedd tra bydd y côr yn canu Salm 122–126. Pawb i droi i'r allor ar gyfer 'Gloria Patri' ar ddiwedd bob salm.

Rhoddir dwy adnod allweddol i bob salm

Salm 121 (122)

1 Letatus sum in his, que dicta sunt mihi: domum Domini ibimus.

6 Interrogate que ad pacem sunt Ierusalem: et abundantia diligentibus te.

1 Llawenychais pan ddywedent wrthyf: A wn i dŷ'r Arglwydd.

6 Dymunwch heddwch Jerusalem: llwydded y rhai a'th hoffant..

Salm 122 (123)

1 Ad te levavi oculos meos, qui habitas in celis.

2 Ecce sicut oculi servorum, in manibus dominorum suorum.

1 Attat ti y dyrchafaffy llygaid: ti yr hwn a breswylly yn y nefoedd.

2 Wele, fel y mae llygaid gweision ar law eu meistraid, neu fel y mae llygaid llawforwyn ar law ei meistres: felly y mae ein llygaid ni ar yr Arglwydd ein Duw, hyd oni thrugarhao efe wrthym ni.

Salm 123 (124)

1. Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel: nisi quia Dominus erat in nobis,

8 Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit celum et terram.

1 Oni buasai yr Arglwydd yr hwn a fu gyd â ni: y gall Israel ddywedyd yn awr;

8 Ein porth ni sydd yn Enw'r Arglwydd: yr hwn a wnaeth nefoedd a daear.

Salm 124 (125)

1 Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion: non commovebitur in eternum, qui habitat in Ierusalem.

2 Montes in circuitu eius: et Dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc et usque in seculum.

1 Y rhai a ymddiriedant yn yr Arglwydd, fyddant fel mynydd Sion: yr hwn ni syflir, ond a bery yn dragywydd.

2 Fel y mae Jerusalem â'r mynyddoedd o'i hamgylch: felly y mae'r Arglwydd o amgylch ei bobl, o'r pryd hwn hyd yn dragywydd.

Salm 125 (126)

1 In convertendo Dominus captivitatem Syon: facti sumus sicut consolati.

2 Tunc repletum est gaudio os nostrum: et lingua nostra exultatione.

1 Pan ddychwelodd yr Arglwydd gaethiwed Sion: yr oeddym fel rhai yn breuddwydio.

2 Yna y llanwyd ein genau â chwerthin, a'n tafod â chanu: yna y dywedasant ym mysg y cenedloedd, Yr Arglwydd a wnaeth bethau mawrion i'r rhai hyn.

Antiffon

Post partum Virgo inviolata permansisti: Dei Genitrix, intercede pro nobis.

Capitulum (Darlleniad Byr)

Beata es Maria que Dominum portasti creatorem mundi: genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo.

Gwynuydic wyt, Veir wyry, ti a ymdugost Arglwyd Creawdyr byt; ti a vegeist y neb a'th wnaeth, ac byth yd wyt yn trigaw yn vorwyn.

Emyn

1 Ave maris stella,
Dei mater alma
Atque semper virgo,
Felix celi porta.

*Afe, seren foroedd,
dirion fam ein Duw,
ddedwydd borth y nefoedd,
fythol forwyn wiw.*

4 Monstra te esse matrem,
Sumat per te preces,
Qui pro nobis natus
Tulit esse tuus.

*Mam wyt ti, a throsom,
gwrendy ef dy gri,
a oddefodd erom
ei eni'n fab i ti.*

Versicle

V. Diffusa est gratia in labiis tuis. R. Propterea benedixit te Deus in aeternum.

Pawb i sefyll ar gyfer Cantigl yr Efengyl, Magnificat (Cân Mair, o Efengyl Luc).

Magnificat (agoriad)

1 Magnificat (+): anima mea Dominum.

2 Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

3 Quia respexit humilitatem ancillae suae: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

4 Quia fecit mihi magna, qui potens est: et sanctum nomen eius.

1. *Fy enaid a fawrha yr Arglwydd : a'm hyspryd a lawenychodd yn Nuw fy Iachawdwr.*

2. *Canys efe a edrychodd ar ostyngeiddrwydd ei wasanaethyddes.*

3. *Oblegid wele, o hyn allan yr holl genhedlaethau a 'm geilw yn wynfydedig.*

4. *Canys yr hwn sydd alluog a wnaeth i mi fawredd a sanctaidd yw ei Enw ef.*

Antifon

Sancta Maria succurre miseris, iuva pusillanimes, refove flebiles,

ora pro populo, interveni pro clero, intercede pro devoto femineo sexu.

Santes Veir, nertha drueinyon; kynhorthwya letreidussyon; kymorth wylouussyon; gwedia dros y bobyl; kyfrwgdyret drosyr ysgolheigyon; kyfrwgdarostwg dros ovunedawl wreigyawl ysglen.

Colect

Oremus. Concede nos famulos tuos, quesumus, Domine Deus, perpetui mentis et corporis salute gaudere: et gloriosa beate Marie semper virginis intercessione a presenti liberari tristitia: et eterna perfrui letitia.

Canhatta ynni, dy weissyon di, Arglwyd Duw, ni a adolygwn ytt, yn llawenhau o dragywydawl iechyt eneit a chorff; a thrwy ogonedus gyfrwgdarostygedigaeth gwynuydic Veir, wastatdawl wry, yn rydhau o agkyfreith tristyt, a ferfeithia a aner ohonam ni o lewenyd tragywydawl. Trwy Grist yn Harglwyd ni. Amen.

V. Benedicamus Domino. R. Deo gratias.

V. Bendithiwn yr Arglwydd. R. Diolch a fo i Dduw.

Mae Cwmplyn yn dilyn yn syth.

Cwmplyn

Pawb i eistedd tra bydd y côr yn canu'r Salmau. Pawb i droi i'r allor ar gyfer 'Gloria Patri'.

Salm 12 (13)

1 Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem? usquequo avertis faciem tuam a me?

5 Qui tribulant me exsultabunt si motus fuero; ego autem in misericordia tua speravi.

1. *I Pa hÿd, Arglwydd, y'm hanghofi? ai yn dragywydd : pa hÿd y cuddi dy wyneb rhagof?*

5 *Minnau hefyd a ymddiriedais yn dy drugaredd di; fy nghalon a ymlawenycha yn dy iachawdwriaeth : Canaf i'r Arglwydd, am iddo synio arnaf; i.e, canmolaf Enw'r Arglwydd Goruchaf.*

Salm 42 (43)

1 Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta: ab homine iniquo et doloso erue me.

6 Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, et Deus meus.

1 Barn fi, O Dduw, a dadleu fy nadl yn erbyn y genhedlaeth annhrugarog : gwarred fi rhag y dyn twyllodrus ac anghyfiawn.

6. Efe a ddangosodd nerth â'i fraich : efe a wasgarodd y rhai beilchion ym mwriadau eu calonnau.

Salm 128 (129)

1 Saepe expugnauerunt me a iuventute mea, dicat nunc Israel.

8 Benedictio Domini super vos: benediximus vobis in nomine Domini.

1. Llawer gwaith y'm cystuddiasant o'm hieuengtid: y dichon Israel ddywedyd yn awr;

8. Bendith yr Arglwydd arnoch : bendithiwn chwi yn Enw'r Arglwydd.

Salm 130 (131)

1 Domine, non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei.

2 Neque ambulavi in magnis: neque in mirabilibus super me.

1 Arglwydd, nid ymfalchiodd fy nghalon, ac nid ymddyrfhafodd fy llygaid :

2 Ni rodiais chwaith mewn pethau rhy fawr a rhy uchel i mi.

Antifon

Cum iocunditate memoriam Beate Marie celebremus ut ipsa pro nobis intercedat ad Dominum Jesum Christum.

Darlleniad (Sirach 24:20)

Sicut cynamomum et balsamum aromatizans odorem dedi: quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris. (*Fel sinamon ac aspalathus rhoddais sawr perlaysiau, ac fel myrr dethol taenais fy mherarogl.*)

Emyn

1 Virgo singularis,
Inter omnes mitis,
Nos, culpis solutos,
Mites fac et castos.

*Forwyn ddihefelydd,
y dyneraf un,
ninnau, yn eneidrydd,
gwna ni'n lân a chun.*

Pawb i sefyll ar gyfer Cantigl yr Efengyl (Cân Simeon, Efengyl Luc).

Nunc dimittis

1 Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace:

2 Quia viderunt oculi mei salutare tuum

*1 Yr awr hon, Arglwydd, y gollyngi dy was mewn tangnefedd : yn ol dy air.
2 Canys fy llygaid a welsant : dy iachawdwriaeth.*

Antifffon

Glorificamus te Dei genitrix: quia ex te natus est Christus: salva omnes qui te glorificant.

Colect

Concede nos famulos tuos quesumus Domine Deus, perpetua mentis et corporis salute gaudere: et gloriosa beate Marie semper virginis intercessione a presenti liberari tristitia: et eterna perfrui leticia.

Canhatta ynni, dy weissyon di, Arglwyd Duw, ni a adolygwn ytt, yn llawenhau o dragywydawl iechyt eneit a chorff; a thrwy ogonedus gyfrwgdarostygedigaeth gwynuydic Veir, wastatdawl wry, yn rydhau o agkyfreith tristyt, a ferfeithia a aner ohonam ni o lewenyd tragywydawl. Trwy Grist yn Harglwyd ni. Amen

Antifffon y Fendigaid Forwyn Fair

Pawb i benlinio neu eistedd wrth i'r cantorion yn canu yr Antifffon Salve Regina o'r flaen delw y Forwyn yng nghorff yr eglwys.

Salve Regina, mater misericordie, vita, dulcedo, et spes nostra, Salve.

Ad te clamamus exules filii Eve.

Ad te suspiramus, gementes et flentes in hac lacrimarum valle.

Eya ergo, advocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos converte, et Jhesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende.

Virgo mater ecclesie, eterna porta glorie, esto nobis refugium apud patrem et filium. O clemens.

Virgo clemens, Virgo pia, Virgo dulcis, O Maria, exaudi preces omnium ad te pie clamantium. O pia.

Funde preces tuo nato, crucifixo, vulnerato, et pro nobis flagellato, spinis puncto, felle potato. O mitis.

Gloriosa dei mater, Cuius natus extat pater, Ora pro nobis omnibus, Qui tui memoriam agimus. O pulcra.

Dele culpas miserorum, Terge sordes peccatorum, Dona nobis beatorum, vitas tuis preciorum. O dulcis Maria.

*Hanpych gwell, Vrenhines y drugared, ynbwyt, a'n digrifwch, a'n gobeith; hanpych gwell.
Attat y llefwn ni, alltudyon veibyon Eua;
attat yd uceheneidywn drwy gwynvan ac wylofein yg glyn y dagreu hwnn.*

*Wrth hynny byrssya, yn dadleuwreic ni;
treicla attam dy trugarogyon lygeit a dangos inni;
gwedy yr alltuded hwnn, y bendigedic Iessu frwyth dy groth di.*

*O berffeithdec safwrber Veir wyry, hanpych gwell.
O drugarawc.
O waredawc.*

Gwers

V. Ave Maria, gracia plena, Dominus tecum. R Benedicta tu in mulieribus.

Colect

Omnipotens sempiterne Deus, qui gloriose Virginis et Matris Marie corpus et animam, ut dignum Filii tui habitaculum effici mereretur, Spiritu Sancto cooperante, mirabiliter preparasti: da, ut cuius commemoratione letamur; eius pia intercessione, ab instantibus malis, a subitanea morte et improvisa liberemur. Per eundem Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum: Qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Mae'r gwasanaeth heno yn un o ddeilliannau *Y Profiad o Addoli mewn Eglwys Gadeiriol ac Eglwys Blwyf Ganoloesol Ddiweddar*, project ymchwil o bwys, a gomisiynwyd gan Gyd-Raglen Ymchwil AHRC/ESRC ar Grefydd a Chymdeithas, a than arweiniad Yr Athro John Harper, Ysgol Cerddoriaeth, Prifysgol Bangor.

Prif amcan y project yw archwilio'r math o brofiad a gâi pobl wrth addoli tua diwedd yr Oesoedd Canol, a'r modd y gallwn gysylltu ein profiad presennol o ymweld ag eglwysi cadeiriol ac eglwysi sy'n dal i sefyll, o fewn y testunau, yr arteffactau a'r gerddoriaeth a ddefnyddid ar un adeg o'u mewn.

Am fwy o fanylion, ewch at www.experienceofworship.org.uk

Detholiad o ddeunydd © John Harper a Sally Harper.

**Hoffem ddiolch o galon i holl staff yr Amgueddfa Werin Cymru
am eu lletygarwch a'u cymorth.**

